УДК 811.111’374
DOI https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-218-28

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ МОВНИХ ЗАСОБІВ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

PRAGMATIC FUNCTIONS OF LANGUAGE MEANS IN MODERN ENGLISH LEGAL DISCOURSE

Томчаковська Ю. О.,
orcid.org/0000-0003-0117-2704
доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»

Швелідзе Л. Д.,
orcid.org/0000-0003-2291-5255
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»

Сташук Т. І.,
orcid.org/0000-0002-3475-6530
аспірант, асистент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»

Лесневська К. В.,
orcid.org/0000-0003-0903-4170
старший викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено комплексному дослідженню прагматичних функцій мовних засобів у сучасному англомовному юридичному дискурсі. Метою статті є виявлення прагматичних функцій лексичних, граматичних, синтаксичних і дискурсивних мовних засобів у сучасному англомовному юридичному дискурсі, визначення особливостей їх реалізації в законодавчих і судових текстах, а також встановлення їхньої ролі у формуванні нормативності, аргументативності та інтерпретаційного потенціалу юридичної комунікації. Матеріалом дослідження стали англомовні нормативно-правові та судові документи, відібрані з офіційних електронних правових ресурсів EUR-Lex, UK Legislation, United States Code та історичного корпусу The Old Bailey Proceedings Online загальним обсягом понад 1 млн слововживань. У дослідженні використано дискурс-аналіз, прагмалінгвістичний, функціонально-стилістичний, контекстуальний, описовий та елементи кількісного аналізу. Установлено, що прагматичний потенціал сучасного англомовного юридичного дискурсу реалізується через взаємодію юридичної термінології, деонтичної модальності, дефінітивних конструкцій, пасивних синтаксичних моделей, складнопідрядних речень, мовленнєвих актів, інтертекстуальних зв’язків і жанрово зумовлених дискурсивних стратегій. Визначено, що юридична термінологія забезпечує точність і професійну однозначність номінації, модальні конструкції виражають обов’язковість, дозволеність, заборону та юридичну відповідальність, синтаксичні структури формують логіку нормативного припису й умови його застосування, а дискурсивні засоби забезпечують аргументацію, інтерпретацію та легітимацію правових рішень. З’ясовано, що реалізація прагматичних функцій безпосередньо залежить

© Томчаковська Ю. О., Швелідзе Л. Д., Сташук Т. І., Лесневська К. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

від жанру юридичного тексту: у законодавчих актах домінують регулятивна, директивна, дефінітивна та прескриптивна функції, тоді як судовий дискурс характеризується переважанням аргументативної, оцінної, інтерпретаційної та декларативної функцій. Результати дослідження розширюють сучасні уявлення про мовну організацію англомовного юридичного дискурсу та можуть бути використані у подальших дослідженнях юридичної лінгвістики, прагмалінгвістики, дискурсології, функціональної стилістики, корпусної лінгвістики й перекладознавства.

Ключові слова: англомовний юридичний дискурс, прагматика, прагматична функція, юридична термінологія, модальність, мовленнєві акти, законодавчий дискурс, судовий дискурс, юридична лінгвістика.

The article presents a comprehensive study of the pragmatic functions of linguistic means in contemporary English legal discourse. The aim of the study is to identify the pragmatic functions of lexical, grammatical, syntactic, and discursive linguistic means in contemporary English legal discourse, to determine the specific features of their realization in legislative and judicial texts, and to establish their role in shaping normativity, argumentation, and the interpretative potential of legal communication. The research material consists of English legislative and judicial documents selected from the official legal resources EUR-Lex, UK Legislation, the United States Code, and the historical corpus The Old Bailey Proceedings Online, comprising more than one million word tokens. The study employs discourse analysis, pragmalinguistic analysis, functional stylistic analysis, contextual analysis, descriptive analysis, and elements of quantitative analysis. The findings demonstrate that the pragmatic potential of contemporary English legal discourse is realized through the interaction of legal terminology, deontic modality, definitional constructions, passive syntactic patterns, complex subordinate sentences, speech acts, intertextual relations, and genre-specific discursive strategies. It has been established that legal terminology ensures precision and professional unambiguity in legal nomination, modal constructions express obligation, permission, prohibition, and legal liability, syntactic structures organize the logic of legal prescriptions and the conditions governing their application, while discursive devices contribute to legal argumentation, interpretation, and the legitimization of judicial decisions. The study further reveals that the realization of pragmatic functions is directly determined by the genre of the legal text: legislative documents are characterized by the predominance of regulatory, directive, definitional, and prescriptive functions, whereas judicial discourse is dominated by argumentative, evaluative, interpretative, and declarative functions. The findings broaden current understanding of the linguistic organization of contemporary English legal discourse and may be applied in further research in legal linguistics, pragmalinguistics, discourse studies, functional stylistics, corpus linguistics, and translation studies.

Key words: English legal discourse, pragmatics, pragmatic function, legal terminology, modality, speech acts, legislative discourse, judicial discourse, legal linguistics.

Постановка проблеми. Сучасний англомовний юридичний дискурс є складною комунікативною системою, у межах якої мовні засоби виконують не лише номінативну чи інформативну, а й прагматичну функцію, забезпечуючи реалізацію нормативного впливу, регулювання правових відносин, аргументацію, інтерпретацію правових норм і досягнення визначеного комунікативного ефекту. У законодавчих, судових, договірних та інших юридичних текстах вибір лексичних, граматичних, синтаксичних і дискурсивних засобів зумовлюється не лише вимогами мовної системи, а й прагматичними намірами адресанта, характером правової ситуації, комунікативними ролями учасників і специфікою правового інституту. Саме тому аналіз юридичного дискурсу потребує комплексного підходу, який поєднує досягнення прагмалінгвістики, дискурсології, когнітивної лінгвістики та юридичної лінгвістики.

Актуальність дослідження посилюється активним розвитком міжнародної правової комунікації, гармонізацією законодавства, цифровізацією юридичної діяльності та розширенням доступу до електронних корпусів нормативно-правових документів Великої Британії, США та Європейського Союзу. Це відкриває нові можливості для комплексного аналізу функціонування прагматичних засобів у сучасному англомовному юридичному дискурсі та виявлення закономірностей їх використання залежно від жанру, комунікативної ситуації та прагматичної мети правового тексту. У зв'язку з цим виникає потреба у системному дослідженні прагматичних функцій мовних засобів у сучасному англомовному юридичному дискурсі, що дозволить поглибити теоретичні уявлення про мовну організацію професійної юридичної комунікації та сприятиме розвитку сучасної юридичної лінгвістики, дискурсології й перекладознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному мовознавстві юридичний дискурс розглядається як різновид професійної комунікації, що характеризується інституційністю, регламентованістю, термінологічною насиченістю та чіткою прагматичною спрямованістю. Значний масив досліджень присвячено англійській юридичній термінології, її походженню, структурній організації, словотвірним моделям і семантико-функціональним особливостям. Встановлено, що юридична терміносистема формувалася під впливом історичних, соціальних і правових чинників, що зумовило її неоднорідний склад, наявність запозичень, латинізмів, архаїчних одиниць і багатокомпонентних термінологічних сполук [1]. Особлива увага приділяється функціонуванню термінів у юридичних текстах, де вони забезпечують точність номінації, однозначність правових понять, системність викладу та професійну ідентифікацію дискурсу. Водночас юридичні терміни виконують не лише номінативну, а й прагматичну функцію, оскільки беруть участь у формуванні категоричності, нормативності та обов'язковості висловлювання.

У дослідженнях професійного дискурсу наголошується на необхідності його розмежування з іншими інституційними типами комунікації, зокрема політичним дискурсом. Професійний дискурс ґрунтується на спеціалізованих знаннях, чітко визначених соціальних ролях і комунікативних цілях, тоді як політична комунікація значною мірою орієнтована на переконання, формування громадської думки та боротьбу за владу [2]. Юридичний дискурс поєднує ознаки професійного й інституційного спілкування, оскільки реалізується в межах правових установ, регулюється спеціальними нормами та передбачає використання усталених жанрів, термінів і мовленнєвих стратегій.

Професійний дискурс також аналізується крізь призму семіотичного та когнітивного підходів. Семіотичний аспект передбачає розгляд професійної комунікації як системи знаків, у якій вербальні засоби взаємодіють із символами, документальними формами, графічним оформленням і жанровими конвенціями [3]. Когнітивний підхід акцентує увагу на способах концептуалізації професійного знання, моделях його категоризації та вербалізації. У юридичному дискурсі такі процеси виявляються у способах структурування правових понять, побудові дефініцій, установленні логічних зв'язків між нормами та формуванні інтерпретаційних моделей.

Важливим для дослідження юридичного дискурсу є міждисциплінарний підхід до професійної комунікації. У працях, присвячених академічному дискурсу різних галузей, доведено, що мовна організація тексту залежить від дисциплінарної культури, комунікативної мети, адресата та способів конструювання професійного знання [4]. У зарубіжній лінгвістиці професійний дискурс досліджується як соціально зумовлена комунікативна практика, що формується в межах певних професійних спільнот. Він охоплює не лише спеціалізовану лексику, а й жанрові моделі, комунікативні норми, способи взаємодії, професійні ролі та інституційні цінності [5]. Такий підхід дає змогу розглядати юридичний дискурс як динамічну систему, у межах якої мова не просто відображає правову діяльність, а безпосередньо бере участь у конструюванні правової реальності. Саме через мовні формули встановлюються права й обов'язки, надається юридична сила документам, інтерпретуються факти та обґрунтовуються рішення.

Особливе значення має положення про те, що професійний дискурс формується у процесі взаємодії між індивідуальними мовцями, професійними інституціями та соціальними нормами [6]. Юридична комунікація не існує поза конкретними практиками законодавства, судочинства, адвокатської діяльності чи договірних відносин. Вона конструюється через повторювані жанри, усталені мовленнєві акти, термінологічні моделі та прагматичні стратегії. Унаслідок цього аналіз мовних засобів має враховувати не лише їхнє формальне значення, а й функцію в конкретній комунікативній ситуації.

Мета дослідження полягає у виявленні прагматичних функцій мовних засобів у сучасному англомовному юридичному дискурсі, визначенні особливостей їх реалізації в законодавчих

і судових текстах та встановленні їхньої ролі у формуванні комунікативного впливу, нормативності, аргументації й інтерпретації правових норм. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: уточнити теоретичні засади дослідження прагматики юридичного дискурсу та визначити його місце в системі професійної комунікації; охарактеризувати основні мовні засоби, що реалізують прагматичний потенціал англомовного юридичного дискурсу; проаналізувати особливості функціонування лексичних, граматичних, синтаксичних і дискурсивних засобів у законодавчих і судових текстах; встановити прагматичні функції модальності, юридичної термінології, мовленнєвих актів і синтаксичних конструкцій у сучасному англомовному юридичному дискурсі; визначити специфіку реалізації прагматичного впливу залежно від жанру юридичного тексту.

Об'єктом дослідження є сучасний англомовний юридичний дискурс. *Предметом дослідження* є прагматичні функції лексичних, граматичних, синтаксичних і дискурсивних мовних засобів у сучасному англомовному юридичному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували англомовні законодавчі та судові тексти, відібрані з офіційних електронних правових ресурсів *EUR-Lex, UK Legislation, United States Code* та історичного корпусу *The Old Bailey Proceedings Online* [7–10]. Загальний обсяг досліджуваного матеріалу становить близько 600 нормативно-правових і судових документів, що забезпечує репрезентативність аналізу мовних засобів у різних жанрах сучасного англомовного юридичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. У сучасному англомовному юридичному дискурсі прагматичний потенціал реалізується за допомогою взаємопов'язаної системи лексичних, граматичних, синтаксичних і дискурсивних засобів. Їх вибір визначається не лише необхідністю точно передати правовий зміст, а й прагненням установити нормативні приписи, визначити права та обов'язки учасників правовідносин, обґрунтувати юридичну позицію, переконати адресата або забезпечити однозначне тлумачення положень документа. Мовні одиниці в юридичному дискурсі набувають прагматичного значення завдяки функціонуванню в конкретному інституційному контексті, у якому висловлювання може безпосередньо створювати, змінювати або припиняти правові відносини.

До основних лексичних засобів реалізації прагматичного потенціалу належить юридична термінологія, яка забезпечує професійну точність, понятєву визначеність і системність правового тексту. Такі одиниці, як *liability, jurisdiction, claimant, defendant, obligation, provision, enforcement, damages, legal capacity*, номінують спеціальні поняття та водночас указують на правовий статус учасників, характер правовідносин і можливі юридичні наслідки. У законодавчих текстах термінологічні одиниці використовуються переважно у стабільному й уніфікованому значенні, оскільки варіативність їх тлумачення може призвести до правової невизначеності. У судовому дискурсі значення терміна нерідко конкретизується відповідно до обставин справи, попередньої судової практики та аргументації сторін.

Важливу прагматичну роль відіграють юридичні дефініції. Вони не лише пояснюють значення терміна, а й установлюють межі його застосування в межах конкретного нормативного акта. Конструкції на зразок *"X means…"*, *"X includes…"*, *"for the purposes of this Act…"* виконують функцію нормативного закріплення змісту поняття. Визначення, подане в законі, може відрізнятися від загальномовного значення відповідної одиниці, оскільки законодавець свідомо звужує або розширює її семантичний обсяг. Отже, дефінітивні конструкції є засобом контролю інтерпретації та мінімізації правової неоднозначності.

До лексичних маркерів юридичного дискурсу належать також усталені формули *pursuant to, subject to, notwithstanding, hereinafter referred to as, without prejudice to, in accordance with*. Їх прагматична функція полягає у встановленні логіко-правових зв'язків між положеннями документа, визначенні винятків, обмежень, умов і сфери дії правової норми. Зокрема, конструкція *subject to* сигналізує про залежність положення від іншої норми, тоді як *notwithstanding* уста-

новлює пріоритет конкретного припису над потенційно суперечливими положеннями. Такі одиниці забезпечують внутрішню узгодженість правового тексту та керують процесом його тлумачення.

На граматичному рівні центральним засобом прагматичної організації юридичного дискурсу є модальність. Модальні дієслова та еквівалентні конструкції визначають характер правового припису, ступінь його обов'язковості й межі дозволеної поведінки. Дієслово *shall* традиційно використовується для вираження юридичного обов'язку або імперативного припису, хоча в сучасній законодавчій практиці дедалі частіше замінюється на *must*, що вважається прозорішим і менш двозначним. Модальне дієслово *may* виражає дозвіл, право або дискреційне повноваження, тоді як *must not* і *shall not* реалізують функцію категоричної заборони.

Прагматичне значення модальної одиниці залежить від юридичного контексту. Наприклад, *may* може позначати не лише можливість, а й надання компетентному органові права ухвалювати рішення на власний розсуд. Конструкція *is entitled to* закріплює суб'єктивне право, *is required to* встановлює обов'язок, а *is liable to* вказує на передбачені правові наслідки або відповідальність. Таким чином, деонтична модальність структурує нормативний простір тексту, розмежовуючи обов'язкове, дозволене, заборонене та юридично можливе.

Характерною граматичною ознакою законодавчих і судових текстів є активне використання пасивних конструкцій. Форми *shall be determined, may be imposed, is deemed, was convicted, is required* дають змогу висунути на перший план юридично значущу дію або результат, залишаючи виконавця невказаним чи представляючи його як очевидного з контексту. У законодавчих текстах пасивні конструкції сприяють узагальненості та безособовості нормативного припису. У судових рішеннях вони використовуються для опису процесуальних дій, установлених фактів і правових наслідків. Водночас надмірна пасивізація може ускладнювати визначення суб'єкта відповідальності, тому сучасна тенденція до спрощення юридичної мови передбачає ширше використання активного стану.

Темпоральна організація юридичного дискурсу також має прагматичне значення. Теперішній час у законодавчих актах використовується для представлення норми як постійної та чинної: *"This section applies…"*, *"A person commits an offence if…"*. У судових текстах минулий час відтворює фактичні обставини справи, тоді як теперішній використовується для формулювання правових позицій, інтерпретації норм і висновків суду. Таке співвідношення часових форм розмежовує фактичний та нормативно-інтерпретаційний плани юридичного тексту.

На синтаксичному рівні англомовний юридичний дискурс характеризується розгорнутими реченнями з умовними, означальними та обставинними підрядними частинами. Їх використання зумовлене необхідністю одночасно встановити правило, визначити сферу його дії, перелічити умови застосування та передбачити можливі винятки. Конструкції з *if, unless, where, provided that, except where* забезпечують логічне структурування правової норми та реалізують функцію обмеження її застосування. Особливо поширеними є умовні моделі, за допомогою яких юридичний текст установлює зв'язок між певною обставиною та її правовим наслідком.

Синтаксичний паралелізм і переліки використовуються для послідовного подання прав, обов'язків, підстав, процедур або винятків. Однорідність синтаксичних структур полегшує зіставлення правових положень і підтримує формальну симетрію тексту. Проте складні багаторівневі переліки можуть ускладнювати сприйняття документа, особливо для непрофесійного адресата. Тому в сучасному законодавчому дискурсі спостерігається тенденція до графічного членування довгих речень на абзаци, пункти та підпункти, що підвищує їхню змістову прозорість.

Номіналізація є ще однією характерною рисою синтаксичної організації юридичних текстів. Іменникові конструкції на зразок *termination of the agreement, enforcement of the judgment, performance of the obligation, submission of evidence* сприяють ущільненню інформації, абстрагуванню від конкретного виконавця та представленню правової дії як стабільного поняття.

Прагматично номіналізації забезпечують офіційність і понятєву точність викладу, однак їх надмірне накопичення може знижувати динамічність і доступність тексту.

У судовому дискурсі важливого значення набувають синтаксичні конструкції аргументативного характеру. Причиново-наслідкові зв'язки експлікуються за допомогою одиниць *because, therefore, consequently, since, for these reasons*. Конструкції *the court finds that, the evidence demonstrates that, it follows that, we conclude that* відображають послідовність юридичного міркування та надають висновкам інституційної сили. Завдяки їм судова аргументація постає як логічно обґрунтований перехід від фактів і правових положень до остаточного рішення.

На дискурсивному рівні прагматичний потенціал юридичної комунікації реалізується через жанрову структуру, інтертекстуальність, аргументативні стратегії та систему референцій. Законодавчі тексти мають ієрархічну композицію, яка охоплює назви розділів, статті, параграфи, пункти та підпункти. Така організація не є лише графічною: вона визначає взаємозалежність правових норм і забезпечує можливість точного посилання на конкретний фрагмент документа. Внутрішньотекстові посилання на зразок *under subsection (2), subject to section 5, for the purposes of paragraph (a)* формують мережу нормативних зв'язків і спрямовують інтерпретаційну діяльність адресата.

Судові тексти характеризуються розвиненою інтертекстуальністю, що виявляється у цитуванні законодавчих актів, попередніх судових рішень, процесуальних документів і правових доктрин. Посилання на прецеденти виконують функцію легітимації висновку та демонструють його відповідність сформованій правовій практиці. Водночас суд може відмежувати поточну справу від попереднього рішення, указуючи на відмінність фактичних обставин. Отже, інтертекстуальність є не лише способом підтвердження позиції, а й інструментом побудови та коригування правової аргументації.

Прагматичні функції мовленнєвих актів у юридичному дискурсі визначаються їхньою інституційною природою. Директивні акти встановлюють обов'язки, накази та заборони; декларативні змінюють правовий статус особи або ситуації; асертивні фіксують факти, докази та правові висновки; комісивні відображають прийняття юридичних зобов'язань. У законодавчому акті висловлювання не просто повідомляє про правило, а вводить його в дію. У договорі фраза *"The parties agree…"* юридично закріплює взаємні зобов'язання, а у вироку конструкція *"The defendant is sentenced…"* реалізує декларативний мовленнєвий акт, який безпосередньо змінює правовий статус адресата.

Жанрова належність юридичного тексту визначає співвідношення прагматичних функцій мовних засобів. У законодавчому дискурсі домінують регулятивна, директивна, дозвільна, заборонна та дефінітивна функції. Його адресат має узгодити поведінку з установленою нормою, тому провідними засобами є деонтична модальність, умовні конструкції, юридичні дефініції та термінологічно точні номінації.

У судовому рішенні переважають аргументативна, оцінна, інтерпретаційна та декларативна функції. Суд не лише повідомляє про результат розгляду справи, а й пояснює, чому конкретні факти були визнані доведеними та яким чином правова норма застосовується до встановлених обставин. Через це судовий дискурс характеризується поєднанням опису фактів, оцінювання доказів, посилань на правові джерела та формулювання владного висновку.

У судовому засіданні прагматичний вплив має інтерактивний характер. Запитання, уточнення, заперечення, прохання, звинувачення та виправдання використовуються для отримання інформації, перевірки достовірності свідчень і впливу на інтерпретацію подій. Питальні конструкції можуть виконувати не лише інформаційно-пошукову, а й контрольну, спростувальну або маніпулятивну функцію. Повторення запитання, зміна його формулювання чи акцентування певної деталі спрямовують увагу адресата та формують необхідну версію подій.

Висновки. Отже, прагматичні особливості англомовного юридичного дискурсу не пов'язані з окремою мовною одиницею, а виникають внаслідок взаємодії термінології, модальності,

синтаксичних моделей, мовленнєвих актів, жанрових конвенцій та інституційного контексту. Лексичні засоби забезпечують понятєву точність і професійну визначеність; граматичні форми встановлюють ступінь обов'язковості, дозволеності чи забороненості дії; синтаксичні конструкції структурують умови та правові наслідки; дискурсивні механізми забезпечують зв'язність, аргументативність і легітимність юридичного тексту. Специфіка їх функціонування залежить від жанру: законодавчий текст передусім регулює поведінку, судове рішення інтерпретує право та обґрунтовує владний висновок, а судова комунікація організовує інтерактивне встановлення й оцінювання юридично значущих фактів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в юридичних текстах: генезис, деривaційні та семантично-функціональні аспекти: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.04 / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2000. 19 с.

2. Кузнєцова Г.В. Політичний дискурс vs професійний дискурс. *Когнітивно прагматичні дослідження професійних дискурсів: матеріали VI наукової конференції з міжнародною участю*, 17 Березня 2018 р. Харків, 2018. С. 51–53.

3. Морозова М. Професійний дискурс: семіотичний та когнітивний підходи. *Актуальні питання іноземної філології*. 2024. № 21. С. 84–90. DOI: https://doi.org/10.32782/2410-0927-2024-21-13

4. Academic Discourse Across Disciplines / eds. K. Hyland, M. Bondi. Bern: Peter Lang, 2006. (Linguistic Insights). P. 68–70.

5. Gunnarsson B. L. Professional Discourse. London: Bloomsbury Publishing, 2009. 275 p.

6. Gunnarsson B.-L., Linell P., Nordberg B. (Eds.). The construction of professional discourse. London and New York: Longman, 1997. 328 p.

7. EUR-Lex – Access to European Union Law. URL: https://eur-lex.europa.eu (дата звернення: 15.07.2026 р.)

8. UK Legislation (Legislation.gov.uk). URL: https://www.legislation.gov.uk (дата звернення: 16.07.2026 р.)

9. United States Code (U.S. Code). URL: https://uscode.house.gov (дата звернення: 16.07.2026 р.)

10. The Old Bailey Proceedings Online (London's Central Criminal Court). URL: https://www.oldbaileyonline.org (дата звернення: 15.07.2026 р.)

Дата першого надходження статті до видання: 28.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.11.2026